

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ ЕРТЕГІНІҢ АЛАТЫН ОРНЫ

Қоңырбаева Асылзат Азаматқызы

Asylzatasylzat101@gmail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ-нің студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекші - А.Ж. Кунанбаева

Мектепке жасына дейінгі баланы тәрбиелеу кезеңі ата-аналар үшін ең қиын кезең болып табылады. Шын мәнінде, олар өскен сайын, біздің балаларда, соғұрлым ересектер өміріне араласқан сайын проблемалар пайда болады. Өсіп келе жатқан баланы әртүрлі қорқыныш, қайғы, ашулану және тітіркену жеңеді. Бұл мазасыздықтың себебін, балалардың өздері де, кейдеолардың ата-аналары да түсінбейді. Не істеу керек мұндай жағдайда? Балаға қалай көмектесуге болады?

Ертегі... Балалық шақ...Бір кейіпкер үшін қуаныш және басқа сезім...

Біздің барлығымыз балалық шақтың және ертегі кейіпкерлерінің әлемін есте сақтаймыз. Ата-аналарымыздың бізге айтып берген ертегілері әлі есімізде. Көптеген мамандар балаларды ертегілермен таныстыру пайдалы және қажет деп санайды, себебі ертегі арқылы балалардың кемшіліктерін түзету, ертегіде тәрбиелеу мүмкін.

Ертегілер - өнердің тамаша туындысы. Біздің жадымыз олармен ажырамас бөлік.Туған сәттен бастап мектепке барғанға дейін бала өте күрделі, бірақ әлемнің бірінші танымының қызықты жолдарынан өтеді.

Ертегі баланың рухани дамуына үлкен әсер етеді, жеке білім мен іскерлікке, жекелеген психикалық үдерістерді қалыптастыруға, бала іс-әрекетінің жаңа түрткілерінің пайда болуына ықпал етеді. Ертегі белгілі бір мінез-құлық үлгілерін қалыптастыра отырып, тұлғаның саналы да, бейсаналық жағынан да әсер етуі мүмкін. Біздің ата-бабаларымыз балаларды тәрбиелеумен айналыса отырып, айыпталған баланы жазалауға асықпады, оған іс-әрекеттің анық мәні болған ертегілер айтып берді.

Ертегі балаларға ерекше метафорикалық формада әлемнің құрылымы туралы (жақсылық пен жамандық, өмір мен өлім, бүкіл және т.б. туралы) балалардың өзіне тән теориялық мәселелерін белгілеуге және белгісіздік мәселесін шешуге (яғни оқиғаларды болжау, әлемнің тұтас мифологиялық бейнесін құру негізінде өз мінез-құлқын құру) мүмкіндік береді.

Ертегі бала үшін көркем шығарма болып қалуы керек және ешқандай жағдайда да таза дидактикалық құралға келтірілмеуі керек. Егер тәрбиеші сабақта педагог сияқты емес, ең алдымен балалар белсенді қатысушылары болып табылатын ертегі әрекетінің ертегіші, актері және режиссері ретінде қатысса, мұндай қателіктен құтылуға болады.

Тәрбиенің бір элементі ретінде ертегілер әлемнің барлық халықтарының фольклорларында қолданылады. Әр түрлі тілдерде, әр түрлі әдістермен олар өз тарихын баяндайды және балалардың өмірге деген дұрыс көзқарасын тәрбиелеу үшін қызмет етеді. Орыс педагогикалық ғылымының негізін қалаушы Д. К. Ушинский да ертегілерге үлкен мән беріп, оларды педагогика жүйесінде қолданды, тіпті өзі де ертегілерді жазды.

Мектепке дейінгі мекемелерде тәрбие процесінде ертегіні пайдаланудың көптеген түрлері мен әдістері бар:

-кітаптар оқу және аудиокітаптар тыңдау, ертегі желісі бойынша мультфильмдерді қарау;

-күнделікті өмірде, серуендеуде, шығармашылықпен шұғылдануда және тәрбиешілермен кез келген ойындарда ертегілерден мысалдарды қолдану;

-ата-аналарды қатыстыру арқылы ертегі сюжеттері негізінде сюжеттік-рөлдік ойындарды, мерекелерді ұйымдастыру;

-мектеп жасына дейінгі балаларды көркем шығармалармен таныстыру кезінде ертегілер қолдану;

-қоршаған ортамен таныстыру бойынша тікелей білім беру әрекетін жүргізу кезінде иллюстрация ретінде ертегілерден үзінділерді қолдану;

-бейнелеу іс-әрекетінде ертегі кейіпкерлерін пайдалану;

-ертегілердің ұжымдық құрамы;

-дене шынықтыру сабағында ертегі кейіпкерлерін және ертегі сюжеттерінен үзінділерді енгізу.

Материалмен жұмыс жасаудың мұндай формалары мектепке дейінгі балалардың қиялынан, еркін есте қалудан, зейіннен, қиялдан және коммуникативтік дағдылардан басқа дамуына көмектеседі.

«Ертегі терапиясы -денсаулық сақтау технологияларының ең қызықты түрлерінің бірі. Ол мектепке дейінгі жастағы балалармен жұмыста инновациялық әдіс болып табылады, ол балаға қол жетімді және бей-жай әсер ете алады". Ертегі терапиясы - тәжірибелік психологияның ең көне әдісі. Ертегі моральдік және адамгершілік заңмен қызмет етті, балаларды шабуылдан сақтады, олардың өмірін үйретті. Ертегі адамның өміріне қалай әсер ететінін біле отырып, балаңызға өте пайдалы көмектесуге болады.

Ертегілердің көмегімен көптеген мәселелерді шешуге болады. Бұл өзін-өзі бағалау төмен, сенімсіздік және әр түрлі қорқу (қараңғылық, дәрігерлер), тамақ немесе түзге оыру проблемалары, тым агрессивті немесе гипербелсенді бала, отбасының жақын мүшесінің өлімі және тағы басқалар.

Ертегі терапиясына арналған ертегілер әртүрлі: халық және авторлық ертегілер, арнайы әзірленген психокоррекциялық және медитативті ертегілер және т.б. таңдалады. Жиі психолог балаға ертегі жасауды ұсынады. Ертегі арқылы балалардың өздері түсінбейтін немесе оларды ересектермен талқылауға ұялатын осындай уайымдары туралы білуге болады.

Ертегі ата-аналарды баламен жақындастырады, өйткені ертегі балаға да, оның ата-аналарына да түсінікті. Ертегілердің арқасында баламен керемет өзгерістер болуы мүмкін.

Әр жастағы балалармен жұмыс кезінде неге ертегі тиімді? Мектепке дейінгі жастағы ертегіні қабылдау балаға еркін армандауға және қиялдауға мүмкіндік береді. Бұл ретте бала үшін ертегі-қиял мен қиял ғана емес, сонымен қатар ерекше шындық, ол баланы ертегі түрінде түсіну үшін уайым мен сезімнің ересек әлемін үйренуге мүмкіндік береді.

Емдік ертегіні қалай жазу керек? Ертегі терапиясымен өз бетінше айналыспас бұрын ата-аналар осы әдістеме бойынша кітаптарды оқып, психологиялық кеңес беру курсынан өтуі керек. Егер сіз балаңыздың қандай да бір эмоционалдық мәселе бар екенін байқасаңыз (мысалы, ол тітіркендіргіш, қайғылы, қыңыр немесе агрессивті), ертегі ойлап табу керек, кейіпкерлер, олардың есіктері мен ерліктері сіздің балаңызға бұл мәселені шешуге көмектесетін болады. Алдымен, біз балаға ұқсас кейіпкерді сипаттаймыз (біз ойлап тапқан ертегі тіпті " өмір сүрді-саған өте ұқсас бала болды..."). Одан әрі, ертегідегі кейіпкердің өмірін, бала өз өмірімен ұқсастығын көретіндей көрсетеміз (өйткені ертегілік терапия - бұл нақты адамға арналған жеке ертегілер, бала басты кейіпкерде өзін көре алатындай болуы керек). Содан кейін, біз ойлаған кейіпкер баланың нақты жағдайына ұқсас проблемалық жағдайға түседі (ол да қорқады, өзін жалғыз сезінеді және т. б. (әрине, сюжет бойынша осы кедергілерді жеңудің көптеген мүмкіндіктері мен тәсілдері пайда болуы керек). Содан кейін,

ертегі кейіпкері (онымен бірге бала) пайда болған жағдайдан шығу жолын іздейді және, әрине, оны табады.

"Өзгермейтін оқыту және тәрбиелеуші халық құралы ертегі болып табылады. Халық ертегілері адамның өмір бойы бірге жүреді...Ертегінің алғашқы тәрбиелік аспектісі-оның мазмұны. Онда халықтың өмірі, тұрмысы, сабақтары, салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары туралы айтылады.

Ертегі балаға өз-өзінен емес, қиындықтарды жеңу және зұлымдықпен күресу арқылы жеңетін мейірімділікке сенуге көмектеседі. Ертегі ойлауды, түсінуді, жақсылықты үйретеді. Мысалы, мақтануды ұнататын балаға «мақтаншақ қоян» ертегісін тыңдау пайдалы болады. Бұл жағдайда кейіпкердің баламен ұқсастығын анық көрсетпеу керек - бала өзі қорытынды жасайды. Тек ертегіні бірге талқылау қажет. Бұл балаға ертегіден алынған тәжірибені жақсы меңгеруге көмектеседі, ал ата - аналарға өз баласын жақсы түсінуге көмектеседі.

Ертегімен жұмыс түрлері де өмірдің өзі сияқты алуан түрлі. Бізді қоршағандардың бәрі ертегілер тілінде сипатталуы мүмкін. Егер ата-аналар ертегі терапиясының барлық мүмкіндіктерін дұрыс пайдалана алса, онда өз балаларына баға жетпес көмек көрсетеді.

Пайданылған әдебиеттер тізімі

1. Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки. Л.,1986.С.361.
2. Семенова Т. П. Сказкотерапия – как метод психолого - педагогической коррекции развития ребенка с нарушением речи // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2011. - №9. – С. 246 - 249.
2. Позднякова О. В. Сказкотерапия в работе с детьми дошкольного возраста // Сборники конференций НИЦ Социосфера. – 2014. - №56. – С. 5 - 6.
4. Рыжманова А. Л. Сказкотерапия как направление психосоциальной работы // Журнал «Труды молодых ученых Алтайского государственного университета». – 2010. - №7.–С.236-238